

นิพนธ์ต้นฉบับ

การผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง

Production and Marketing of Bamboo Products in Lampang Province

ชาลิตา นามมะกุนา

Chalita Nammakuna

สันติ สุขสอาด

Santi Suksard

วุฒิพล หัวเมืองแก้ว

Wuthipol Hoamuangkaew

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

E-mail: aingorn66@hotmail.com

รับต้นฉบับ 22 เมษายน 2552

รับลงพิมพ์ 12 พฤษภาคม 2552

ABSTRACT

This study examined the production and marketing of bamboo products and the problems in bamboo-product enterprises in Lampang province. Data were gathered by interviewing 17 entrepreneurs. The respondents were classified as: four food-stick producers, seven food-stick and chopstick producers, five food-stick, chopstick and toothpick producers, and one incense-stick producer. The production process of each product type was similar; the raw material used was *Dendrocalamus strictus*, which was graded by desired length called line wood. In 2007, the quantity of line wood utilization was 6,883,823 kg. The finished products had rather fixed designs with few differences. Only 35.29% of total producers had their own brand but they were using corrugated paper boxes and sacking for packaging, rather than more beautiful packaging designs. In 2007, the production of bamboo products in Lampang was 6,258,025 kg that generated income to producers 109,187,086 baht. It was found that production problems included: a shortage of labor during the paddy growing season from June to August; various cultural ceremonies of communities; and insect disturbance. Raw materials and products were stored in warehouses for more than three months and the quality of the ordered bamboos was not uniform. Marketing problems were caused by the uncertainty of bamboo product prices from each factory, depending on the ordering companies. There was no diversity in the designs of the bamboo products to attract buyer interest. Most suppliers were factories, which produced and sent products to permanent customers. The suppliers had insufficient budget for advertising to provide marketing information to the customers. Thus, relevant government agencies should support the establishment of the Society of Bamboo Product Entrepreneurs in order to increase the bargaining power of the enterprise. Government agencies should be the center for production and marketing information and for the provision of knowledge to the producers, to enable them to produce good quality products that command an increased market price. Moreover, the government agencies, with responsibility for bamboo utilization should conduct extension programs on bamboo planting in residential areas or on cultivated lands in order to have sufficient resource to respond to new demand for bamboo in the future and to reduce bamboo collection from natural forests.

Keywords: production, marketing, bamboo products, Lampang province

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ตลอดจนปัญหาในการทำธุรกิจผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการจำนวน 17 ราย จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการจำนวน 17 ราย จำแนกเป็นผู้ผลิตไม้เสียบอาหารจำนวน 4 ราย ผู้ผลิตไม้เสียบอาหารและตะเกียบจำนวน 7 ราย ผู้ผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ และไม้จิ้มฟันจำนวน 5 ราย และผู้ผลิตก้านธูปจำนวน 1 ราย กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทมีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยวัตถุดิบที่ใช้คือไผ่ซึ่งที่มีการตัดขนาดและความยาวตามความต้องการเรียกว่าไม้เส้น ในปีพ.ศ. 2550 มีการใช้ไม้เส้นจำนวน 6,883,823 กิโลกรัม ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีรูปแบบตายตัวไม่มีการออกแบบให้แตกต่างกันมากนัก มีโรงงานที่มีตราหมีห่อเป็นของตนเองเพียงร้อยละ 35.29 มีการใช้กล่องกระดาษลูกฟูกและกระสอบเป็นบรรจุภัณฑ์โดยไม่มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม ในปี พ.ศ. 2550 มีการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางจำนวน 6,258,025 กิโลกรัม โดยสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตถึง 109,187,086 บาท ปัญหาด้านการผลิตที่พบคือ การขาดแคลนแรงงานในฤดูทำนาช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม และช่วงประเพณีต่างๆ ของหมู่บ้าน ปัญหาการถูกแมลงรบกวน วัตถุดิบ และสินค้าเมื่อมีการเก็บรักษาไว้ในคลังสินค้าเกิน 3 เดือน และปัญหาความไม่สม่ำเสมอของคุณภาพไม้ไผ่ที่ส่งเข้ามา ส่วนปัญหาด้านการตลาดพบว่าราคาขายผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ของแต่ละโรงงานไม่มีความแน่นอนขึ้นอยู่กับบริษัทที่สั่งซื้อผลิตภัณฑ์ไม่มีการออกแบบและพัฒนาให้มีรูปแบบหลากหลายให้เป็นที่น่าสนใจ การจำหน่ายสินค้าส่วนใหญ่เป็นเพียงโรงงานผู้รับผลิตสินค้า และส่งให้ลูกค้าประจำ และไม่มียกประมาณเพียงพอที่จะโฆษณาสินค้าให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ขึ้นเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการทำธุรกิจ และหน่วยงานของรัฐควรเป็นศูนย์กลางข้อมูลด้านการผลิต และการตลาด ตลอดจนการให้ความรู้กับผู้ผลิตให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เพื่อจะได้ขายสินค้าในราคาที่สูงขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ควรจะมีการส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ไผ่เชิงบริเวณบ้านหรือที่ทำกินเพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบที่เกิดขึ้นใหม่ในอนาคตและเป็นการลดการนำไม้ไผ่จากป่าธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

คำสำคัญ: การผลิต การตลาด ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ จังหวัดลำปาง

คำนำ

ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่กันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมในครัวเรือนไปจนถึงการใช้หน่อและลำเพื่อเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในอุตสาหกรรมขนาดเล็กถึงใหญ่ เช่น อุตสาหกรรมหน่อไม้กระป๋อง หน่อไม้แห้ง

หน่อไม้ดอง อุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ อุตสาหกรรมไม้อัด อุตสาหกรรมตะเกียบและไม้เสียบอาหาร อุตสาหกรรมก้านธูป เป็นต้น อีกทั้งมีการส่งผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีกด้วย ไม้ไผ่ที่พบในประเทศไทย มีประมาณ 15 สกุล 82 ชนิด ขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป ตั้งแต่เหนือสุดจนจรดใต้สุดของประเทศ จากการศึกษาและแปลภาพถ่ายจาก

ดาวเทียม Landsat – 5 (TM) ที่บันทึกภาพในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ร่วมกับการสำรวจภาคพื้นดินในปี พ.ศ.2536 พบว่า ภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศ พบป่าเบญจพรรณผสมไม้ไผ่ (mixed deciduous forest) มีพื้นที่ประมาณ 31.14 ล้านไร่ และป่าไผ่ล้วน (bamboo forest) มีพื้นที่ประมาณ 1.68 ล้านไร่ (รุ่งนภา และคณะ, 2544) และจากการศึกษาของสิทธิพร (2547) พบว่าจากการสำรวจไม้ไผ่ที่ป่าสาธิตอำเภอวัง จังหวัดลำปางพบไม้ไผ่ 15 ชนิด มีปริมาณ 136,711,321 ลำ โดยมีไม้ไผ่รวมที่สุดจำนวน 58,796,004 รองลงมาได้แก่ เป็นไผ่ซางไผ่บง และอื่นๆ จำนวน 54,001,148 20,529,681 และ 3,384,488 ลำ ตามลำดับ

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือที่มีการนำไม้ไผ่ไปใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย ทั้งในครัวเรือนและอุตสาหกรรม โดยไม้ไผ่ที่มีค่าทางเศรษฐกิจเป็นที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์กันมากในจังหวัดลำปาง คือ ไม้ไผ่ซาง (*Dendrocalamus strictus* (Roxb.) Nees) ไม้ไผ่บง (*Bambusa natans* Wall.) และไม้ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble) อีกทั้งพบว่าในพื้นที่จังหวัดลำปาง มีโรงงานผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่จำนวนมาก เช่น โรงงานผลิตตะเกียบ ไม้เสียบอาหาร ไม้จิ้มฟัน และก้านรูป จะเห็นได้ว่าไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบและสินค้าที่สำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดลำปาง ดังนั้นการศึกษาถึงสถานะการผลิต แหล่งวัตถุดิบ การตลาด ตลอดจนช่องทางการจัดจำหน่ายของธุรกิจผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง จึงนับว่ามีความสำคัญต่อการที่จะได้นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรไม้ไผ่ของจังหวัดลำปางที่เหมาะสมเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้สอย และเป็นวัตถุดิบสำหรับโรงงานที่ผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน ตลอดจนบริหารจัดการการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

การศึกษครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง ตลอดจนปัญหาในการทำธุรกิจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ลักษณะของแบบสัมภาษณ์มี 2 ลักษณะคือ คำถามแบบปลายปิด (closed-end question) เป็นคำถามที่มีลักษณะให้เลือกกาเครื่องหมายหรือใส่เฉพาะตัวเลข และคำถามแบบปลายเปิด (opened-end question) เป็นคำถามที่มีลักษณะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้อธิบายหรือบรรยายตามความคิดเห็น ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม 2551

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ผู้ประกอบการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทั่วไปของผู้ผลิต สถานการณ์การผลิต การตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ และปัญหาและอุปสรรคในการทำธุรกิจของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง

ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้แก่ รายชื่อผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง ปัจจุบันมีผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่รวม 20 ราย แบ่งเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เช่น ตะเกียบ ไม้เสียบอาหาร ไม้จิ้มฟัน และภาชนะใส่อาหาร จำนวน 13 ราย ผู้ผลิตเครื่องใช้ เครื่องเรือนจากไม้ไผ่ จำนวน 4 ราย ผู้ผลิตกระดาสไหว้เจ้าจากไม้ไผ่ จำนวน 2 รายและผู้ผลิตก้านรูปจากไม้ไผ่

จำนวน 1 ราย โดยตั้งอยู่ในท้องที่ 6 อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอห้างฉัตร อำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ อำเภองาว และอำเภอเถิน (กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2551) ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การดำเนินธุรกิจของอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการและผู้ศึกษาวิจัย ในลักษณะของรายงานการวิจัย เอกสารตีพิมพ์ เผยแพร่ ตำราทางวิชาการ บทความ และค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และได้ตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยแล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ทำการวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และใช้ตารางประกอบการอธิบายเกี่ยวกับการผลิต ได้แก่ จำนวนผู้ผลิต ลักษณะการจ้างงาน ตลอดจนปริมาณวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต และปริมาณผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทที่ได้จากไม้ไผ่

2. การตลาด ข้อมูลทางการตลาดประกอบด้วยส่วนประสมการตลาด (marketing mix) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (product) ราคา (price) การส่งเสริมการตลาด (promotion) และการจัดจำหน่าย (place) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

ผลและวิจารณ์

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

จำนวนผู้ผลิต

ในการศึกษาค้นคว้านี้ทำการเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง

จำนวน 17 ราย โดยจำแนกเป็นผู้ผลิตไม้เสียบอาหาร จำนวน 4 ราย ผู้ผลิตไม้เสียบอาหารและตะเกียบ จำนวน 7 ราย ผู้ผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ และไม้จิ้มฟันจำนวน 5 ราย และผู้ผลิตก้านธูปจากไม้ไผ่จำนวน 1 ราย ซึ่งมีจำนวนจากรายชื่อผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางลดน้อยลงจากทะเบียนโรงงานที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ข้อมูล ณ วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2551 มีผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่รวม 20 รายนั้น เนื่องจากการเก็บข้อมูลพบว่าการเลิกกิจการของโรงงานผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ และไม้จิ้มฟันจำนวน 2 โรงงาน และโรงงานผลิตกระดาษไหว้เจ้าจากไม้ไผ่จำนวน 1 โรงงาน รวมโรงงานที่ปิดกิจการทั้งหมด 3 โรงงาน และพบว่ามีโรงงานที่ได้ทำการจดทะเบียนประกอบกิจการจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมเรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ได้มีการดำเนินการผลิตจำนวน 2 โรงงาน โดยจำแนกเป็นโรงงานผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ และไม้จิ้มฟันจำนวน 1 โรงงาน และโรงงานผลิตกระดาษไหว้เจ้าจากไม้ไผ่จำนวน 1 โรงงาน และจากการเก็บข้อมูลพบว่ามีโรงงานผลิตไม้เสียบอาหารและตะเกียบที่ได้ดำเนินการจดทะเบียนประกอบกิจการจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมเรียบร้อยแล้วเพิ่มเติมอีกจำนวน 2 โรงงาน โดยโรงงานผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางประกอบกิจการตั้งแต่ปี พ.ศ.2525-2550 และจากการศึกษาของสิทธิพร (2547) พบว่ามีโรงงานผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ช่วงจำนวน 12 โรงงานในจังหวัดลำปาง

วัตถุดิบ

จากการศึกษาการผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ ไม้จิ้มฟัน และก้านธูป พบว่ามีการใช้ไผ่ขางในรูปของไม้เส้นเป็นวัตถุดิบทั้งหมด (ไม้เส้นเป็นไผ่

ช่างที่มีการคัดทอนได้ขนาดตามที่ต้องการ) การผลิตไม้จิ้มฟันใช้ไม้เส้นขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มิลลิเมตร ยาว 10 นิ้ว ก้านรูปใช้ไม้เส้นขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 มิลลิเมตร ยาว 8, 11, 12 และ 13 นิ้ว ไม้เสียบอาหารใช้ไม้เส้นขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 มิลลิเมตร ยาว 5, 6, 7, 8 และ 9 นิ้ว ตะเกียบใช้ไม้เส้นขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5 มิลลิเมตร ยาว 9 นิ้ว ในช่วง พ.ศ. 2546-2550 มีปริมาณการใช้ไม้ซางเป็นวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่จำนวน 4,581,018 5,040,335 6,166,795 6,398,257 และ 6,883,823 กิโลกรัม ตามลำดับ ราคาไม้เส้นที่ซื้อ 9-10.50 บาทต่อกิโลกรัม การสั่งซื้อไม้เส้นจะมีการสั่งจากผู้ผลิตไม้เส้นโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยผู้ผลิตไม้เส้นจะนำไม้เส้นมาส่งถึงโรงงาน ราคาของไม้เส้นขึ้นอยู่กับระยะทางในการขนส่ง ไม้เส้นที่มีการผลิตในพื้นที่จังหวัดลำปาง ราคา 9-9.50 บาทต่อกิโลกรัม และไม้เส้นที่มีการสั่งซื้อจากจังหวัดแพร่ราคา 10-10.50 บาทต่อกิโลกรัม ไม้เส้นที่สั่งซื้อจากจังหวัดแพร่มีราคาสูงกว่าโดย

เฉลี่ยกิโลกรัมละ 1 บาท เนื่องจากผู้ประกอบการช่วยค่าขนส่ง โดยผู้ประกอบการแต่ละรายทำการสั่งซื้อไม้เส้นจากผู้ผลิตไม้เส้นเจ้าประจำ สำหรับผู้ผลิตไม้เส้นนั้นพบว่าผู้ผลิตจะรับซื้อไม้ไผ่จากชาวบ้านในท้องถิ่นในราคาลำละ 8-12 บาทตามขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโดยไม้ซางมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 นิ้วราคาลำละ 8 บาท เส้นผ่านศูนย์กลาง 4 นิ้วราคาลำละ 10 บาท และเส้นผ่านศูนย์กลาง 5 นิ้วราคาลำละ 12 บาท แล้วตัดส่วนข้อของไม้ไผ่ออกพร้อมทั้งตัดให้มีความยาวตามที่ลูกค้าสั่งซื้อนำไปเข้าเครื่องยิงไม้ไผ่ให้เป็นเส้นโดยผิวของไม้เส้นนั้นจะยังหยาบและมีเสี้ยนอยู่ เพราะไม้เส้นจะไม่ผ่านการขัดผิวเรียบ ในปี พ.ศ. 2550 มีการใช้ไม้ซางเป็นวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่จากจังหวัดลำปางคิดเป็นร้อยละ 61.76 และจังหวัดแพร่ร้อยละ 38.24 ปริมาณการใช้ไม้ซางเป็นวัตถุดิบในปี พ.ศ. 2546-2550 ในจังหวัดลำปางมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ในปี พ.ศ. 2550 มีปริมาณการใช้ไม้ไผ่ซางจำนวน 6,883,823 กิโลกรัมดังแสดง Table 1

Table 1 *Dendrocalamus strictus* utilization in Lampang province, during 2003-2007.

Year	Amount (kg)
2003	4 581 018
2004	5 040 335
2005	6 166 795
2006	6 398 257
2007	6 883 823

แรงงาน

การทำงานของผู้ประกอบการมีการจ้างงาน 2 ลักษณะคือ 1) การจ้างแรงงานรายวัน โดยแรงงานเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบๆ บริเวณโรงงาน จำนวนแรงงานไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาลทำนา โดยมีการจ้างแรงงานจำนวน 290 คน เป็นแรงงานชาย 153 คน ร้อยละ 52.76 และแรงงานหญิง 137 คน ร้อยละ 47.24 โดยทั้งหมดนี้แบ่งเป็นแรงงาน

รายวัน 256 คน ร้อยละ 88.27 แรงงานประจำ 34 คน ร้อยละ 11.73 การจ้างแรงงานมี 2 ลักษณะคือ แรงงานรายวัน และแรงงานประจำ แรงงานรายวันได้รับค่าจ้างวันละ 120-200 บาท โดยแรงงานชายจะได้รับค่าจ้างมากกว่าแรงงานหญิง เนื่องจากลักษณะงานที่ทำของแรงงานชายเป็นงานที่หนักกว่า และ 2) การจ้างแรงงานประจำได้รับค่าจ้างเดือนละ 5,500-35,000 บาท โดยการจ้างแรงงานประจำในตำแหน่ง

เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยได้รับค่าจ้างเดือนละ 5,500-8,000 บาท ส่วนตำแหน่งผู้บริหาร หรือเจ้าของโรงงานได้รับค่าจ้างเดือนละ 20,000-35,000 บาท

กระบวนการผลิต

การผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ ไม้จิ้มฟัน และก้านธูปจากไม้ไผ่นั้นมีกระบวนการผลิตที่คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเพียงขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง และความยาวของไม้เส้นเท่านั้น กระบวนการผลิตมีดังนี้

1. ผู้ประกอบการทำการสั่งไม้เส้นจากโรงงานผลิตไม้เส้นตามขนาดที่ต้องการ แล้วทำการคัดไม้เส้นที่มีตำหนิออกก่อนที่จะนำไปผลิตในขั้นตอนต่อไป

2. เมื่อได้ไม้เส้นตามขนาดที่ต้องการแล้วจึงนำไม้เส้นที่ได้มาจัดอย่างหยาบให้ผิวของไม้เส้นเรียบและขจัดเสี้ยนของไม้เส้นให้หมดไป ยกเว้นการผลิต ไม้จิ้มฟันที่ต้องนำไม้เส้นที่จัดแล้วความยาว 10 นิ้ว มาตัดให้เหลือความยาวเส้นละ 2.5 นิ้ว

3. นำไม้เส้นที่ทำการจัดเสี้ยนแล้วไปเข้าเครื่องเหลาไม้ให้มีปลายแหลม โดยไม้เสียบอาหารเหลาปลายให้แหลมด้านเดียว ไม้จิ้มฟันมี 2 แบบคือ เหลาปลายให้แหลมทั้งสองด้าน และเหลาปลายให้แหลมด้านเดียวส่วนอีกด้านทำลวดลายให้มีขีดเป็นร่องลึก ตะเกียบเหลาปลายด้านเดียวส่วนอีก

ด้านทำลวดลายให้มีขีดเป็นร่องลึก การทำลวดลายนั้นแล้วแต่การทำให้เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละโรงงานไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ส่วนก้านธูปจากไม้ไผ่นั้นไม่ต้องทำการเหลา

4. จัดผลิตภัณฑ์แต่ละตัวอย่างละเอียดอีกครั้งเพื่อให้ผิวของไม้ไผ่มีความมันเงาและไม่มีเสี้ยนหลงเหลืออยู่เลย

5. คัดคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างละเอียดอีกครั้งเพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ที่มีตำหนิหลงเหลืออยู่แล้วนำผลิตภัณฑ์ที่ได้มาชั่งน้ำหนักใส่ถุงๆ ละ 1 กิโลกรัม และบรรจุลงในกล่องกระดาษลูกฟูก กล่องละ 10 กิโลกรัม

ปริมาณการผลิต

ในการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางนั้นปริมาณการผลิตของผู้ประกอบการแต่ละรายไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับคำสั่งซื้อจากลูกค้าประจำของแต่ละโรงงานในปี พ.ศ. 2550 มีการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจำนวน 6,258,025 กิโลกรัม โดยแยกรายละเอียดของแต่ละผลิตภัณฑ์พบว่าปริมาณการผลิตของแต่ละผลิตภัณฑ์ในพ.ศ. 2546 – 2550 มีรายละเอียดดังแสดง Table 2. โดยพบว่าปริมาณการผลิตไม้เสียบอาหารอยู่ในช่วง 2,822,013-3,954,554 กิโลกรัม ตะเกียบอยู่ในช่วง 742,374-1,663,724 กิโลกรัม ไม้จิ้มฟันอยู่ในช่วง 368,709-425,036 กิโลกรัม และก้านธูปอยู่ในช่วง 214,711-228,988 กิโลกรัม

Table 2 Production of bamboo products (kg) in Lampang province, during 2003-2007.

Year	Food sticks	Chopsticks	Toothpicks	Incense sticks	Total
2003	2 822 031	742 374	368 709	228 591	4 161 705
2004	2 987 137	942 858	423 966	228 175	4 582 136
2005	3 516 952	1 443 248	419 994	225 988	5 606 182
2006	3 658 709	1 523 681	416 717	217 493	5 816 600
2007	3 954 554	1 663 724	425 036	214 711	6 258 025

การตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

ส่วนประสมการตลาด

จากการศึกษาส่วนประสมการตลาดอันได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางสามารถอธิบายได้ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง อันได้แก่ไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ ไม้จิ้มฟัน และก้านรูป มีขนาดต่าง ๆ ดังนี้ ไม้เสียบอาหารขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.8 มิลลิเมตร ยาว 5, 6, 7, 8 และ 9 นิ้ว ตะเกียบขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4.5 มิลลิเมตร ยาว 9 นิ้ว ไม้จิ้มฟันขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.8 มิลลิเมตร ยาว 2.5 นิ้ว ก้านรูปขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มิลลิเมตร ยาว 8, 11, 12 และ 13 นิ้ว มีการเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าโดยการมีตราห้อยของตนเองจำนวน 6 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 35.29 ไม่มีตราห้อยเป็นของตนเองจำนวน 11 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 64.71 การสร้างความแตกต่างของสินค้าในแต่ละโรงงานทำได้ไม่มากนัก เนื่องจากสินค้าดังกล่าวมีรูปแบบตายตัว เช่น การทำลวดลายให้มีขีดเป็นร่องลึกบริเวณก้านของไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ และไม้จิ้มฟัน ส่วนการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐานของกระทรวงอุตสาหกรรมนั้นพบว่า ไม่มีผู้ผลิตรายใดที่ได้รับมาตรฐานการผลิตจากกระทรวงอุตสาหกรรม

ราคา พบว่าต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในปี พ.ศ. 2550 นั้นเพิ่มสูงขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 มากเนื่องจากราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้ในการขนส่งวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์มีราคาสูงขึ้น แต่ผู้ผลิตไม่สามารถเพิ่มราคาสินค้าของตนเองได้จึงต้องรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้นต่อไป อีกทั้งการตั้งราคาของสินค้าในแต่ละโรงงานก็ไม่มีการตกลงราคาขายสินค้ากับโรงงานอื่นที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกัน จึงไม่มีการตั้งราคากลางเพื่อเป็นมาตรฐานในการซื้อขาย ราคาที่ใช้ซื้อขายกันนั้นเป็นราคาที่ทั้งผู้ผลิตและผู้รับซื้อ

ตกลงกันจนได้ราคาที่พึงพอใจทั้งสองฝ่ายมีร้อยละ 58.82 ตั้งราคาตามราคาตลาดร้อยละ 29.41 และมีเพียงร้อยละ 11.77 ที่ผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดราคาเอง โดยไม้เสียบอาหารราคากิโลกรัมละ 15 – 19 บาท ตะเกียบราคากิโลกรัมละ 15 – 16 บาท ไม้จิ้มฟันราคากิโลกรัมละ 20 – 23 บาท และก้านรูปกิโลกรัมละ 20 บาท การชำระเงินไม่มีการให้ส่วนลดให้กับลูกค้าในกรณีที่ชำระเป็นเงินสด แต่ผู้ผลิตรายละ 47.06 มีการให้สินเชื่อในการชำระเงินให้กับลูกค้าโดยระยะเวลาเร็วสุดที่ต้องชำระเงินคือ 3 วัน และระยะเวลาช้าที่สุดที่ต้องชำระเงินคือ 30 วัน

การจัดจำหน่าย ไม้เสียบอาหารมีการจำหน่ายไปยังจังหวัดลำปาง ลำพูน สุโขทัย พิษณุโลก ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ และกรุงเทพฯ ตะเกียบมีการจำหน่ายไปยังจังหวัดลำปาง เชียงใหม่ ขอนแก่น นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง และกรุงเทพฯ ไม้จิ้มฟันมีการจำหน่ายไปยังจังหวัดลำปาง นครศรีธรรมราช สงขลา และกรุงเทพฯ และก้านรูปมีการจำหน่ายไปยังกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียว ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางมีการจำหน่ายสินค้าให้กับลูกค้าประจำของตนเองในกรุงเทพฯ ร้อยละ 82.35 และจำหน่ายสินค้าเองร้อยละ 17.65 โดยมีการจำหน่ายไปยังร้านค้าขายปลีกในจังหวัดลำปางร้อยละ 1.76 จำหน่ายไปยังร้านค้าขายปลีกในต่างจังหวัด เช่น เชียงใหม่ ลำพูน สุโขทัย พิษณุโลก ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ ขอนแก่น นครศรีธรรมราช สงขลา และตรัง ร้อยละ 15.89

การส่งเสริมการตลาด เนื่องจากผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางมีการส่งสินค้าของตนเองไปจำหน่ายยังลูกค้าประจำที่ทำการซื้อขายสินค้ากันเป็นเวลานาน มีการสั่งซื้อสินค้าในจำนวนและเวลาที่แน่นอน แม้แต่ผู้ผลิตรายที่ทำการจำหน่ายสินค้าด้วยตนเองไปยังร้านค้าปลีกในจังหวัดลำปาง

และต่างจังหวัดก็มีขบวนการจำหน่ายที่ค่อนข้างแน่นอน จึงทำให้ผู้ผลิตทุกราบไม่มีการส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าของตนเอง และไม่มีการโฆษณา การหาลูกค้าประจำรายใหม่ๆ นั้นทำโดยการติดต่อโดยตรงไปยังบริษัทจัดจำหน่ายต่างๆ การเน้นภาพพจน์ของสินค้าให้แตกต่างจากคู่แข่งนั้น ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณะของสินค้า แต่จะเน้นเรื่องคุณภาพของสินค้าให้เป็นที่ยอมรับของบริษัทจัดจำหน่ายต่างๆ

ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิต

วัตถุดิบ ความไม่สม่ำเสมอของคุณภาพไม้ไผ่ที่ส่งเข้ามา ไม้ไผ่ที่เหมาะสมกับการนำมาผลิตไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ ไม้จิ้มฟัน และก้านธูปนั้นควรจะอายุ 2-3 ปี ในบางครั้งไม้ไผ่ที่ทางผู้ผลิตไม้เส้นส่งมาไม้ไผ่ที่มีอายุน้อยและเนื้อไม้อ่อนเกินไปจนยากกับไม้เส้นที่ส่งซื้อต้องมีการคัดไม้ไผ่ที่ไม่ได้คุณภาพออกทำให้สูญเสียวัตถุดิบ ปัญหาอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับคุณภาพของวัตถุดิบคือความชื้นซึ่งทำให้เกิดเชื้อราในไม้เส้นซึ่งทางผู้ประกอบการมักพบปัญหานี้บ่อยครั้งในช่วงฤดูฝน

การเก็บรักษา เมื่อมีการผลิตสินค้าไว้ล่วงหน้ามากเกินไปต้องมีการเก็บรักษาสินค้าไว้ในกรณีที่มีการกักเก็บสินค้าไว้ในคลังสินค้านานเกิน 3 เดือน จะเกิดปัญหาการถูกแมลงรบกวน และสินค้าเสียหายหรือแม้แต่การส่งวัตถุดิบมารอการผลิตไว้ล่วงหน้าในปริมาณที่มากเกินไปก็เกิดปัญหาการถูกแมลงรบกวนเช่นกัน การแก้ปัญหาการเกิดแมลงรบกวนสินค้าและวัตถุดิบนั้นผู้ผลิตบางรายที่จำเป็นต้องเก็บรักษาสินค้าไว้ในปริมาณที่มากต้องมีการนำสินค้าและวัตถุดิบไปอบก่อดันเพื่อป้องกันแมลง และเชื้อรา

แรงงาน จากการศึกษพบว่าผู้ประกอบการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางร้อยละ

82.35 ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในฤดูทำนา ช่วงระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม และช่วงที่มีงานประเพณีต่างๆ ของหมู่บ้านเพราะแรงงานในโรงงานดังกล่าวนี้เป็นชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับโรงงานเมื่อมีงานประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านแรงงานในโรงงานก็ขอหยุดทำงานทางผู้ประกอบการไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานตามฤดูกาลได้เพราะทางโรงงานต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนในหมู่บ้านการประกอบกิจการจึงจะเป็นไปอย่างราบรื่น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการตลาด

ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางไม่มีการออกแบบและพัฒนาให้มีรูปแบบหลากหลายทำให้ไม่เป็นที่น่าสนใจ ลูกค้ามองไม่เห็นความแตกต่างของตัวผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ไม่มีการออกแบบให้มีความสวยงามเน้นการขายแบบขายส่งจึงมีเพียงการบรรจุใส่กล่องกระดาษลูกฟูกขายเป็นลัง และบรรจุใส่กระสอบ มีผู้ผลิตที่มีตรายี่ห้อเป็นของตนเองเพียงร้อยละ 35.29 เท่านั้น

ราคา ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่จำนวนร้อยละ 58.82 มีความต้องการที่จะเพิ่มราคาสินค้าให้สูงขึ้นเนื่องจากต้นทุนในการผลิต เช่น ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าขนส่งเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมมาก แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะเพิ่มราคาสินค้าให้สูงขึ้นได้ ราคาที่ใช้ซื้อขายผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ของแต่ละโรงงานไม่มีความแน่นอน ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางมีความต้องการที่จะรวมกลุ่มของผู้ผลิตในจังหวัดลำปางขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและตั้งราคากลางของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทเพื่อจะได้มีอำนาจต่อรองเรื่องราคากับลูกค้ามากขึ้น

การจัดจำหน่าย ส่วนใหญ่เป็นเพียงโรงงานผู้รับผลิตสินค้า และส่งให้ลูกค้าประจำที่กรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ การจำหน่ายสินค้าในท้องถิ่นมีปริมาณน้อย โดยทำเลที่ตั้งของโรงงานห่างไกลจาก

แหล่งรับซื้อมาก ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าสูงขึ้นตามไปด้วย

การส่งเสริมการตลาด เนื่องจากผู้ประกอบการผลิตสินค้าจากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางแต่ละรายมีการผลิตสินค้าให้กับลูกค้าประจำ การซื้อขายที่มีลักษณะผูกขาดกับลูกค้าประจำทำให้ผู้ผลิตแต่ละรายไม่มีการโฆษณา โดยผู้ประกอบการร้อยละ 76.47 ต้องการที่จะโฆษณาสินค้าของตนเองให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป แต่ขาดงบประมาณ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการผลิตและการตลาดผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางพบว่า มีผู้ประกอบการผลิตสินค้าจากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางจำนวน 17 ราย ทำการผลิต ไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ ไม้จิ้มฟัน และกำไลรูป การผลิตทั้งหมดใช้ไผ่ช้างเป็นวัตถุดิบโดยตัดไม้ไผ่ให้มีความยาวและขนาดที่พอเหมาะสำหรับการผลิต เรียกว่าไม้เส้น ในปี พ.ศ. 2550 มีการใช้ไม้เส้นจำนวน 6,883,823 กิโลกรัม มีการสั่งซื้อไม้เส้นมาจากจังหวัดลำปาง และจังหวัดแพร่ กระบวนการผลิตมีความคล้ายคลึงกัน และไม่มี ความซับซ้อนมากนัก ผลิตภัณฑ์หลักแต่ละชนิดแตกต่างกันเพียงขนาด และความยาว การบรรจุผลิตภัณฑ์ไม่เน้นความสวยงาม เพราะการจัดจำหน่ายเป็นการขายส่ง ราคาสินค้าที่ขายต่ำผู้ประกอบการไม่มีการส่งเสริมการตลาด เนื่องจากขายสินค้าให้กับลูกค้าประจำ ใน พ.ศ. 2550 มีปริมาณการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางจำนวน 6,258,025 กิโลกรัม มีมูลค่า 109,187,086 บาท

การศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบการผลิต การตลาด การจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกจังหวัด ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำธุรกิจผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง และยังไม่ได้รับ

การแก้ไข ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ขึ้นเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการทำธุรกิจ และหน่วยงานของรัฐควรเป็นศูนย์กลางข้อมูลด้านการผลิต และการตลาด ตลอดจนการให้ความรู้กับ ผู้ผลิตให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เพื่อจะได้ขายสินค้าในราคาที่สูงขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ควรจะมีการส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ไผ่ข้างบริเวณบ้าน หรือที่ทำกินเพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบที่เกิดขึ้นใหม่ในอนาคตและเป็นการลดการนำเข้าจากป้าธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

คำนิยาม

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่มอบทุนสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาประจำปี พ.ศ. 2551 และผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางทุกท่านที่ให้ความร่วมมือด้วยดีในการสนับสนุนข้อมูลทุก ๆ ด้าน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.
2551. ข้อมูลโรงงานอุตสาหกรรม. แหล่งที่มา : <http://www.diw.go.th/diw/query.asp>, 11 มกราคม 2551.
รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์, บุญฤทธิ์ ภูริยากร และวลัยพร สถิตวิบูลย์. 2544. ไม้ไผ่ในประเทศไทย. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
สิทธิพร เอียดทอง. 2547. ปริมาณและการใช้ประโยชน์ไผ่ช้าง (*Dendrocalamus strictus* (Roxb.) Nees) ในพื้นที่อำเภอวัง จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.